
Kulturdepartementet
Postboks 8030
0030 Oslo

postmottak@kud.dep.no

Oslo, 6. mai 2015

HØRINGSSVAR FRA UNGE KUNSTNERES SAMFUND –

UTREDNING OM KUNSTNERØKONOMI / RAPPORTEN KUNSTENS AUTONOMI OG KUNSTENS ØKONOMI

— Unge Kunstneres Samfund (UKS) takker for muligheten til å delta på denne høringsrunden om kunstnerøkonomi, og for en god dialog med referansegruppen og Kulturdepartementet så langt i prosessen. Vi er glade for at utfordringene knyttet til kunstneres økonomi og levekår settes på den politiske dagsordenen, særlig i lys av de til dels sjokkerende funnene om utviklingen på dette området de siste årene. Vi sender med dette vårt høringssvar. —

Rapporten *Kunstens autonomi og kunstens økonomi* legger frem en bred analyse av den nåværende situasjonen, og fremmer en lang liste med forslag til tiltak. Det er selvsagt ikke mulig for den enkelte høringsinstans å kommentere hvert enkelt forslag, og UKS vil i dette høringssvaret i hovedsak fokusere på tiltak knyttet til å styrke det nåværende inntektsgrunnlaget for norske kunstnere. Vi vil i tillegg ta for oss forståelsen av entreprenørskapsbegrepet, som står sentralt i både mandatet for utredningen og utredningsgruppens rapport, og kommentere viktigheten av å bygge opp et sosialt sikkerhetsnett for norske kunstnere. Avslutningsvis vil vi komme med våre synspunkter på utredningsgruppens forslag om å opprette et eget organ for forvaltning av kunstpolitikken.

— Som medlemsorganisasjon representerer UKS i all hovedsak visuelle kunstnere, og det er denne kunstnergruppen vårt høringsinnspill fokuserer på. Som rapporten viser, er dette en gruppe i en svært vanskelig økonomisk situasjon, med en årlig kunstnerisk inntekt på gjennomsnittlig 96 000 kroner, en nedgang på 9,5 prosent i perioden 2006 – 2013. For billedkunstnere har den gjennomsnittlige kunstneriske inntekten sunket til 89 000 årlig i samme periode.¹ Vårt mål er selvsagt å snu denne utviklingen. —

¹ *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 33.

1. SIKRING AV ET BREDT INNTEKTSGRUNNLAG

UKS arbeider for å sikre et bredt inntektsgrunnlag for norske kunstnere. Som rapporten peker på, spiller de statlige arbeidsstipendene en avgjørende rolle i å gi norske kunstnere inntekt og mulighet til å fordype seg i sitt kunstneriske virke. Samtidig skal kunstnere kunne hente inntekt gjennom bl.a. oppdrag fra det private og det offentlige (utstillinger, utsmykninger og lignende) og markedsinntekter fra salg. Vi vil under gå gjennom noen av de viktigste kildene til kunstnerisk inntekt, og trekke frem forslag vi mener kan bidra til å styrke disse.

1.1. Arbeidstipend

Rapporten understreker at stipendordninger er spesielt viktige for visuelle kunstnere, og foreslår å styrke disse. Rapporten peker også på at stipendstrukturen i Statens kunstnerstipend er god.² Det blir anbefalt å regulere de langsiktige stipendene opp mot gjennomsnittet for lønnsutviklingen i samfunnet for øvrig, for å skape en forutsigbar lønnsvekst på den delen av kunstnerens basisinntekt som ytes av staten.³

UKS anbefaler at arbeidsstipendene løftes opp til et nivå der de tilsvarer 50% av en norsk gjennomsnittsinntekt. Grunnet manglende justering i forhold til prisvekst og generell lønnsvekst har vi i dag et etterslep, der stipendene ikke lenger oppfyller den opprinnelige intensjonen. I 1963 utgjorde et arbeidsstipend 82,1% av en gjennomsnittlig årsinntekt, mens det i 2014 utgjorde 40,7%.⁴ Dette er en uholdbar utvikling, som må endres. Videre legger UKS til grunn at økning av arbeidsstipendenes sum ikke vil redusere antall stipender.

Som rapporten sier, er kunstnerstipendene den eneste typen tilskudd som ligner en lønn. Gjennom vektleggingen av kunstnerisk kvalitet og aktivitet i tildelingsprosessen, er kunstnerstipendene den viktigste garantisten for utviklingen av et nyvinnende, autonomt norsk kunstliv.

1.2 Utstillingshonorar

² *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 185.

³ *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 182.

⁴ Beregnet etter Statistisk sentralbyrås tall for gjennomsnittlig årslønn: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/lonnansatt/aar/2015-03-20?fane=tabell&sort=nummer&tabell=221958>

Kunstnere skal kunne hente inntekter for det kunstneriske og praktiske arbeidet de legger ned i å produsere utstillinger. Som rapporten slår fast, er situasjonen i dag gjerne motsatt: kunstnere ender opp med et økonomisk underskudd i arbeidet med utstillingsproduksjon, fordi de ikke får betalt for arbeidet de legger ned, og blir heller ikke kompensert for (de ofte betydelige) produksjonskostnadene knyttet til en utstilling.⁵

UKS støtter rapportens understreking av viktigheten i å legge til rette for at kunstnere kan få inntekter fra utstillingsvirksomhet, og ønsker en fortsettelse og styrking av prøveordningen for utstillingshonorar.

1.3 Markedsinntekter

Også markedsinntekter gjennom salg er, og bør være, en viktig inntektskilde for norske kunstnere. Rapporten *Kunstens autonomi og kunstens økonomi* deler markedet kunstnere kan hente sine inntekter fra i tre deler: det private, det offentlige og det internasjonale. Vi vil under dette punktet kommentere det private og det internasjonale markedet, da det offentliges virkemiddelapparat blir berørt i andre deler av vårt høringssvar.

Visuelle kunstnere er ifølge rapporten den kunstnergruppen med lavest markedsinntekter,⁶ og UKS ser et klart behov for å styrke det private markedet for kunst i Norge. Å pålegge den individuelle kunstneren oppgaven med å utvide det kommersielle markedet – slik rapporten til dels gjør ved fokusere på en bevisstgjøring av enkeltkunstneren når det gjelder å markedsføre seg selv og egen kunst⁷ – mener vi derimot er å starte i feil ende. Vi mener dette er et ansvar det både er mer naturlig, og mer effektivt, å legge på andre deler av det profesjonelle kunstlivet. Se utdyping av dette punktet under «2. Entreprenørskap» i vårt høringssvar.

Når det gjelder det internasjonale markedet, er UKS enig i utredningsgruppens fremheving av viktigheten av ordninger som støtter prosjekter med potensiale til å lykkes kunstnerisk og økonomisk internasjonalt.⁸ Ved å styrke kunstnernes muligheter for internasjonale kontakter og nettverk, styrker man både kunstnernes faglige utvikling og synlighet i et større internasjonalt marked, som igjen skaper et grunnlag for markedsinntekter.

⁵ *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 36.

⁶ *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 142

⁷ «Kunstnere bør selv bevisstgjøres til å tenke entreprenørskap som en del av sin kunstneriske utvikling.» *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 184

⁸ *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 156

UKS anbefaler å videreutvikle satsingen på norsk kunst internasjonalt, og støtter utredningsgruppens forslag om å styrke OCAs prosjektstøtte for utstillinger med norske kunstnere i utlandet. Også anbefalingen om å styrke ordninger som støtter prosjekter med potensiale til å lykkes kunstnerisk og økonomisk i utlandet støttes, med spesiell vekt på Utenriksdepartementets reisestøtte og midler til kunstprosjekter.

1.4 Balanse mellom inntektstyper

Kulturministeren og hennes statssekretær har ved flere anledninger omtalt kunst som er mer avhengig av offentlig støtte som «smale kunstuttrykk.»⁹ Vi vil benytte anledningen til å påpeke at dette er svært misvisende ordbruk. Et lydverk er ikke per definisjon smalere enn et maleri, selv om maleri som sjanger er enklere å selge på et kommersielt marked.

Vi etterlyser en større bevissthet om det faktum at de fleste kunstnere lever i en blandingsøkonomi; også populære kunstnere med kommersiell suksess viser til arbeidsstipender som sin viktigste grunninntekt. Da kunstner Sverre Koren Bjertnes ble intervjuet av Dagens Næringsliv, i forbindelse med at hans utstilling på Galleri Brandstrup satte salgsrekord allerede før åpning denne vinteren, brukte han anledningen til å understreke hvor viktige arbeidsstipendene han har fått har vært for ham: «Kunstnerisk virksomhet vil aldri fungere som et næringsliv. Unge talenter bør få rom til å holde på i den tiden det tar å utvikles. Det vil ikke være lønnsomt. Men det er et kjennetegn på et kulturelt og sivilisert samfunn.»¹⁰

Mange kunstnere vil behøve mange år på å komme i en posisjon hvor hen har mulighet til å skaffe betydelige inntekter fra salg – om hen i det hele tatt kommer i en slik posisjon – og arbeidsstipend, utstillingshonorar- og vederlag og andre betalte oppdrag vil i denne perioden være avgjørende for å kunne fortsette å arbeide, fordype seg som kunstner og vise kunsten sin for et bredt publikum på ikke-kommersielle institusjoner som museer og kunsthaller.

Balansen mellom de ulike inntektstypene må være til stede. Dersom ønsket om å styrke det private kunstmarkedet går på bekostning av en helt nødvendig oppjustering av arbeidsstipender og innføring av rimelige satser for utstillingshonorar- og vederlag, vil store kunstnergrupper falle utenfor den ønskede levekårshevingen.

⁹ Jf. blant annet pressemelding ved overlevering av rapporten, 28.01.15.
<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/utgreiing-om-kunstnarokonomi-overlevert-til-kulturministeren/id2364214/>

¹⁰ Dagens Næringsliv, 2. februar 2015.

2. ENTREPRENØRSKAP

Kunstnerens viktigste oppgave er å skape kunst. På samme måte som den profesjonelle skiløperen ikke prepper sine egne løyper, er det ikke den enkelte kunstnerens ansvar å skape et kommersielt marked for verkene hen skaper – det er det andre aktører i det profesjonelle kunstlivet som har hovedansvar for. 87 prosent av visuelle kunstnere oppfatter også seg selv som «kunstner eller utøver av kunstnerisk yrke» fremfor «kunstner og entreprenør.»¹¹ Det store flertallet norske visuelle kunstnere driver som selvstendig næringsdrivende, uten at dette automatisk kan kobles til entreprenørbegrepet – et begrep som, med utredningsgruppens ord, vanligvis skal representere «noe innovativt i form av et nyskapende produkt eller tjeneste eller mer generelt en nyskapende måte å drive forretningsmessig virksomhet på.»¹²

Som BI-professor Anne-Britt Gran peker på i sitt innlegg «Må kunstnere være entreprenører?»¹³, er koblingen mellom entreprenørbegrepet og kunstnere eller frilansere med enkeltpersonsforetak svært tynn: «Fakturaforetakene til kunstnere og frilanserne (...) har strengt tatt ikke *noe* med entreprenørskap å gjøre, siden foretaket kun er en praktisk ordning for å få inn penger for utført jobb.» Gran peker også på at ved å bruke begrepet på tvers av bransjer som design, dataspill, teater, software, musikk, kunst m.m., mister man også av syne de store forskjellene mellom disse bransjene.

UKS stiller seg positive til å legge til rette for opplæring i regnskapsføring, drift av foretak og lignende i kunstutdannelsen og tilbyr selv sine medlemmer slike kurs. Dette har likevel ikke noe med entreprenørskap å gjøre, men er en rent praktisk forberedelse på tilværelsen som ansvarlig for egen økonomi. UKS er også positive til rapportens forslag om en generell forenkling av regelverk for små næringsdrivende. Men kunstnerens oppgave er altså i første rekke å skape kunstverk, ikke å skape innovative forretningsmodeller.

Vi støtter derfor Grans konklusjon om at «begrepet entreprenør/kulturentreprenør i kultursektoren bør forbeholdes de som har ambisjoner i retning av ny forretningsutvikling, kommersialisering og vekst med hensyn til sysselsetting og/eller inntjening.»

¹¹ *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, s. 134.

¹² *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*, 133

¹³ Anne-Britt Gran, «Må kunstnere være entreprenører?», 19. mars 2015. Hentet fra <https://www.bi.no/bizreview/artikler/ma-kunstnere-vare-entreprenorer/>

Det er andre aktører enn kunstnerne selv som må pålegges ansvaret for innovasjon og forretningsdrift – slik som institusjoner, gallerier eller enkeltpersoner som har ambisjoner for formidling av kunstnerens arbeid. Dette handler om å ha en solid og variert infrastruktur, som sikrer at kunsten når ut til de målgruppene den er tiltenkt – det være seg et interessert publikum eller potensielle kjøpere. Samtidig skapes det gjennom en slik ansvarsfordeling et rom der kunstneren kan fokusere på det som faktisk er kunstnerens yrke.

3. SIKRING AV SOSIALE RETTIGHETER

UKS vil uttrykke støtte til utredningens fokus på norske kunstneres svært begrensede tilgang til velferdsgoder. Som frilansere og selvstendig næringsdrivende faller kunstnere utenfor alle sentrale lover og ordninger som gir vanlige arbeidstakere rett til ferie, sykepenger, et regulert arbeidsmiljø, fødselspermisjon osv. Visuelle kunstnere er også dårligst stilt blant samtlige kunstnergrupper når det gjelder pensjonsordninger.¹⁴

UKS støtter rapportens forslag om:

- å utrede hvordan personer med stor variasjon i tilknytningsformer til arbeidslivet kan sikres sømløs opptjening av rettigheter uavhengig av tilknytningsform.
- å etablere egne forsikringsordninger for pensjon og sykepenger for kunstnernæringen, for å sikre næringsdrivende kunstneres rett til pensjon og styrke utøverens rettigheter mot sykepenger.
- å iverksette en større, helhetlig utredning om disse forholdene for å identifisere nødvendige tiltak for å styrke og sikre kunstneres rettigheter som næringsdrivende, som arbeidstaker og i kombinasjon av å være arbeidstaker, frilanser og næringsdrivende.

4. ET EGET ORGAN FOR KUNSTPOLITIKK

UKS er meget glade for rapportens forslag om å definere kunstpolitikken som et eget satsningsområde, men ser med bekymring på forslaget om å opprette et eget nytt organ for å forvalte denne politikken. Et nytt organ vil være en utbygging av byråkratiet og øke distansen mellom kunstnerorganisasjonene og de bevilgende myndigheter. UKS anser dette for å være en utvikling i gal retning, som vil svekke den direkte kontakten mellom KUD og fagmiljøene.

¹⁴ *Kunstens autonomi og kunstnens økonomi*, s. 120-121.

UKS stiller seg derfor klart frarådende til ideen om å opprette et eget organ for forvaltning av kunstpolitikk. Det vil være mer hensiktsmessig å styrke Kulturrådets frie posisjon og opprettholde et tett samarbeid mellom fagmiljøene og KUD.

5. OPPSUMMERING

Vi har i denne høringsuttalelsen fokusert på hvordan man best kan styrke kunstneres inntektsgrunnlag, uten at man dermed glemmer den visuelle kunstens særegne rolle som autonom samfunnsinstans, som ikke opererer under tradisjonelle kommersielle kriterier. Arbeidsstipender til kunstnere er selve grunnsteinen i dette bygget, samtidig som oppdragsgivere i større grad må ta ansvar for å betale for arbeidet kunstnere utfører for dem. UKS støtter utredningsgruppens anbefaling av å styrke OCA og Utenriksdepartementets ordninger for å tilrettelegge for norske kunstneriske prosjekter og utstillinger internasjonalt.

UKS understreker at entreprenørskapsbegrepet, som bør være knyttet til forretningsutvikling og kommersialisering, ikke automatisk kan overføres til visuelle kunstnere. Å forenkle regelverket for selvstendig næringsdrivende, og legge opp til undervisning i regnskapsføring og lignende i kunstutdanningen, er positive tiltak. Forretningsmessig innovasjon, markedsføring og bedriftsutvikling er derimot oppgaver som er naturlig å legge til andre deler av kunstsystemet enn til den innholdsproduserende enkeltkunstneren.

Vi stiller oss svært positive til foreslåtte tiltak for tilgjengeliggjøring av velferdsgoder som pensjon og sykepenger for kunstnere, som i dag faller mellom flere av velferdssamfunnets stoler.

Avslutningsvis er støtter vi rapportens ønske om å etablere kunst som et eget satsningsområde innen kulturpolitikken, men vi fraråder etableringen av et eget organ for dette, fremfor å styrke de allerede eksisterende instanser for en god kunstpolitikk.

På vegne av Unge Kunstneres Samfund,

Marianne Hurum, styreleder i UKS